Ekspertarvamus projekteeritava Tirtsi looduskaitseala kaitse alla võtmise otstarbekuse kohta

Koostaja: Kark OÜ

Tallinn 2015

Sisukord

Sissejuhatus 3
1. Projekteeritava Tirtsi looduskaitseala loodusväärtused 6
1.1. Elustik 6
1.1.1. Linnud 6
1.1.2. Taimed 6
1.1.3. Samblad ja samblikud 7
1.2 Kooslused 7
2. Hinnang metsakooslustele 8
2.1. Eramaad 9
2.2. Riigimaa 14
2.3. Jätkuvalt riigi omandis olevad maad (JRO) 15
3. Kokkuvõte 18
Lisa 1. Projekteeritava Tirtsi LKA kinnistute skeem metsaanalüüsi kirjelduse juurde 20

Sissejuhatus

Käesoleva ekspertarvamuse projekteeritava Tirtsi looduskaitseala kaitse alla võtmise kohta on Keskkonnaameti tellimisel koostanud Timo Kark ja Asko Lust. Ekspertiisi eesmärgiks on anda ülevaade ala loodusväärtustest, nende seisundist ja neid mõjutavatest teguritest ning anda sõltumatu eksperthinnang kaitseala moodustamise põhjendatusele ja otstarbekusele.

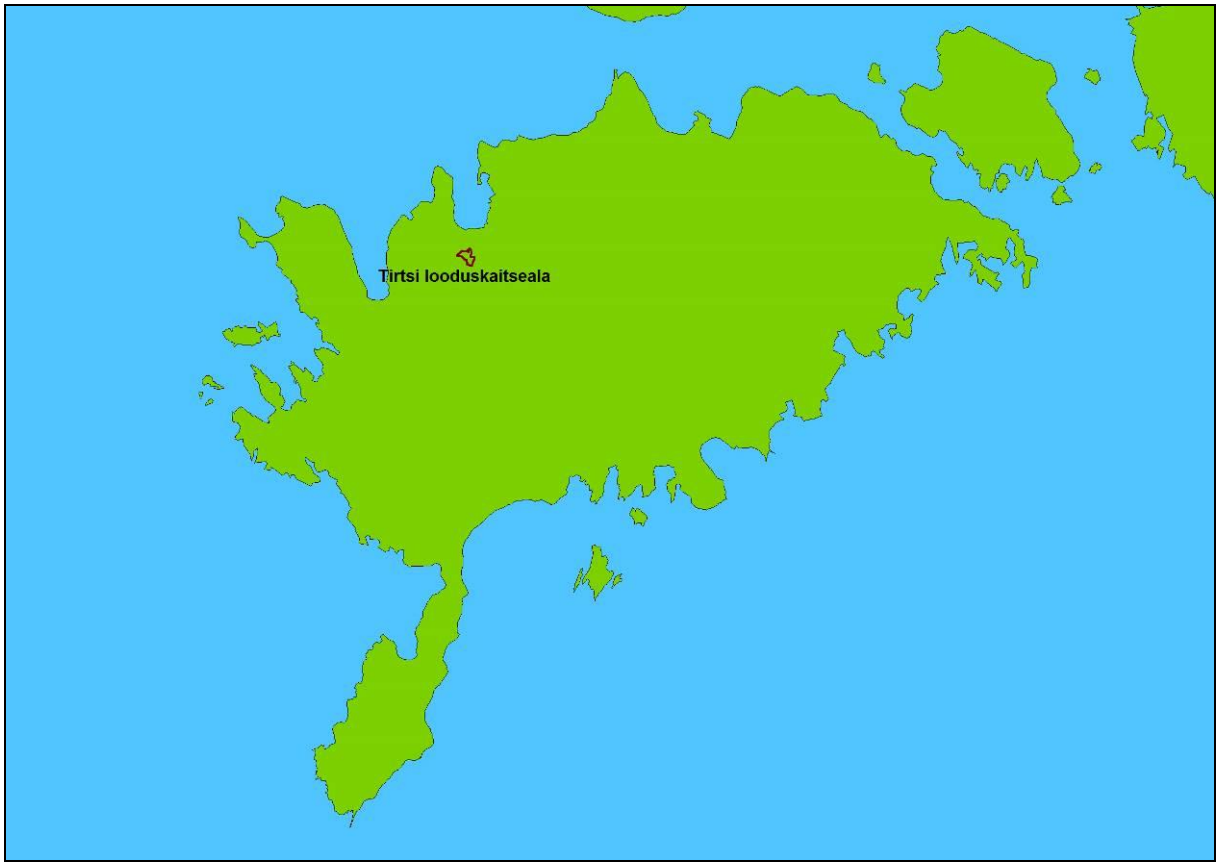
Tirtsi looduskaitseala moodustamise ettepaneku on teinud Renno Nellis 17.04.2012. a. Kaitse alla võtmise ettepanekus on kirjeldatud alal leiduvaid väärtusi ning põhjendatud kaitseala loomise vajadust. Ettepaneku kohaselt paikneb alal kitsalt kohastunud, ohustatud, ohualtite ja haruldaste liikide elupaik, mis on inventeeritud vääriselupaigana nr 149169. Vääriselupaigas kasvava metsa kasvukohatüübiks on määratud naadi, kuid seal leidub ka sinilille ja kastikuloo kasvukohatüüpe. Ettepaneku tegija hinnangul esinevad kogu alal väärtuslikud ja esinduslikud vanad metsad, mis kuuluvad valdavalt laane-, salu ja soovikumetsade tüübirühma, mistõttu tuleks luua Tirtsi looduskaitseala, mis aitaks vähendada rangelt kaitstavate metsade vajakuid ning ühtlasi aitaks kaasa vanade metsadega seotud elustiku kaitsele (R. Nellis, 2012).

Ettepaneku koostaja hindas projekteeritaval Tirtsi looduskaitsealal järgmiste loodusdirektiivi elupaigatüüpide paiknemist:
1. Ala läbib Tirtsi jõgi (elupaigatüüp 3260), mis on looduslikus seisundis, on meriforelli kudemisala ja jõesilmu elupaik (A. Järvekülg. Eesti Jõed), must-toonekurele oluline toitumisala ja pakub mitmekesiseid elupaikasid vee-elustikule. Jõesilm on loodusdirektiivi lisades nimetatud liik ja must-toonekurg linnudirektiivi I lisa liik.
2. Suurem osa ettepaneku alast vastab elupaigatüübile vanad loodusmetsad (9010*) (esinduslikkus A ja B, keskmine looduskaitseline seisund B), seal esinevad laane- ja soovikumetsad, valdavateks peapuuliikideks on kask ja kuusk. Esinevad üksikud väikesed ja vanad (10-30a vanused) lageraielangid, mis elupaigatüüpide seisundit olulisel määral ei killusta ja elupaikade väärtust ei vähenda.
3. Vääriselupaigas ja selle lähiümbruses on enam kui 20 ha vanu laialehiseid metsi (elupaigatüüp 9020*), mida on osaliselt aastakümneid tagasi karjatatud, kuid on tänaseks välja kujunenud loodusliku struktuuriga metsadeks ja väärivad kaitset esindusliku loodusmetsana.
4. Väikeste laikudena esineb soostuvaid ja soo-lehtmetsasid (elupaigatüüp 9080*), mis suurendavad ala mitmekesisust ja looduskaitselist väärtust.
5. Ettepaneku koostaja leidis ettepaneku alalt sh vääriselupaigast üheksa vääriselupaikade indikaatorliiki, kes kõik on vanade metsade indikaatorliigid: kariksammal, kännukatik, punakas mõhnsamblik, kühmsamblik, harilik kopsusamblik (III kaitsekategooria), sulgjas õhik (III kaitsekategooria), roomav soomik, kuusenublusamblik ja valkjas-tähnsamblik.
6. Lisaks leidis ettepaneku koostaja alalt mitu III kaitsekategooria linnuliigi pesitsuselupaika: väike-kirjurähn, muströhn, hiire- ja herilaseviu. Kaitsealuste liikide leiukohad edastati 16. aprillil Keskkonnaametile keskkonnaregistrisse kandmiseks (R. Nellis, 2012).

Ettepaneku kohaselt oleks ala kaitse alla võtmise eesmärgiks vanade metsadega seotud haruldaste ja ohustatud liikide ning loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpide kaitse. Teiseks eesmärgiks on vähendada rangelt kaitstavate metsade tüpoloogiliste vajakuid Eestis (R. Nellis, 2012).

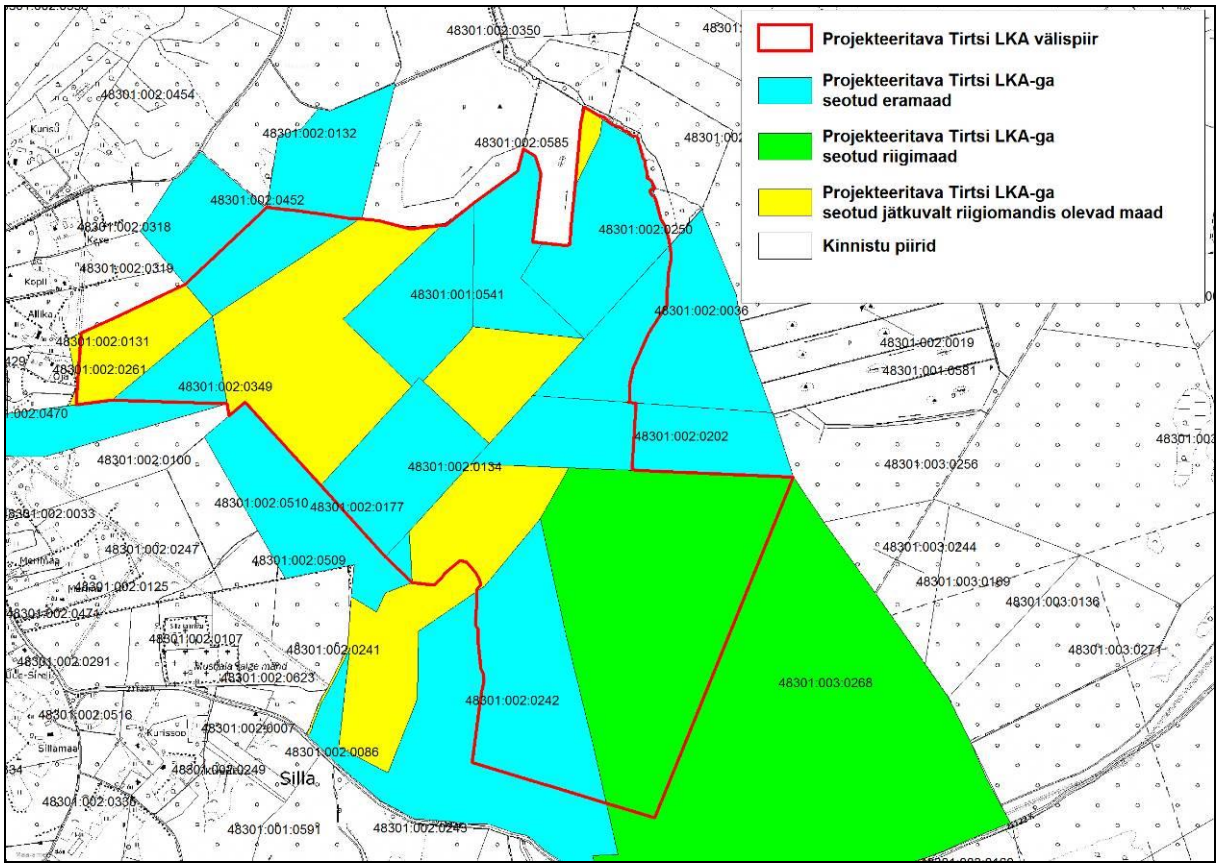
Käesoleva ekspertiisi käigus teostati ettepanekute analüüsimiseks välitöid 27.-28. juunil 2015. a, mille käigus hinnati, kas alal asuvad metsakooslused vastavad loodusdirektiivi elupaigatüüpide kriteeriumitele või mitte (vt ptk 2).

Projekteeritava Tirtsi looduskaitseala pindala on 153,5 ha ning kogu ala on planeeritud tsoneerida sihtkaitsevööndisse. Ala asub Saare maakonnas Mustjala vallas Mustjala ja Silla külas (vt joonis 1).

Joonis 1. Projekteeritava Tirtsi looduskaitseala asukoht Saaremaal (aluskaart: Maa-ameti kaart)

Projekteeritavast kaitsealast ligikaudu 24% (36,6 ha) jääb riigimaale, 48% (73,9 ha) eramaale ning 28% (43 ha) jätkuvalt riigiomandis olevale maale. Kokku on täielikult või osaliselt hõlmatud 16 kinnistut, sellest üks kuulub riigile ning 10 eraomanikele. Jätkuvalt riigiomandis olevaid ehk reformimata maid (JRO) jääb kaitsealale viis (joonis 2).

Joonis 2. Projekteeritava Tirtsi looduskaitsealale jäävad kinnistud (aluskaart: Maa-ameti kaart)

Eksperthinnangu koostamisel olid alusmaterjalideks:

- Ettepanek loodusobjekti kaitse alla võtmiseks (R. Nellis, 17.04.2012);
- Saare maakonna maakatastriüksuste piirid (andmed seisuga aprill 2015);
- Eesti looduse infosüsteemi EELIS andmebaas (andmed seisuga juuli 2015);
- looduskaitset reguleerivad õigusaktid;
- projekteeritava Tirtsi looduskaitseala piiriettepanek MapInfo kaardikihina;
- projekteeritava Tirtsi looduskaitsealal kaardistatud kaitsealuste liikide kaardikiht.

Eksperthinnangu materjalid koos lisadega on esitatud Keskkonnaametile väljatrükina ja digitaalselt.

1. Projekteeritava Tirtsi looduskaitseala loodusväärtused

1.1. Elustik

1.1.1. Linnud

Renno Nellis on 2012. aastal kaardistatud projekteeritava Tirtsi LKA-l väike-kirjurähni (*Dendrocopos minor*), musträhni (*Dryocopus martius*), hiireviu (*Buteo buteo*) ja herilaseviu (*Pernis apivorus*) pesitsuspaigad, mis on kantud ka Keskkonnaregistrisse.

Väike-kirjurähn (*Dendrocopos minor*)
Väike-kirjurähn on III kategooria kaitsealune linnuliik, keda ei ole nimetatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ lisades. Alal on kaardistatud ühe paari pesitsus- ja elupaik (1,2 ha suurune ala), mis jääb osaliselt eramaadele (48301:002:0134 ja 48301:002:0134) ning osaliselt jätkuvalt riigimandis olevale maale. Elupaik on kaardistatud 2012. aasta aprillis.

Musträhn (*Dryocopus martius*)
Musträhn on III kategooria kaitsealune linnuliik, kes on nimetatud ühtlasi ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ I lisas. Alal on kaardistatud ühe paari pesitsus- ja elupaik (5,3 ha suurune ala), mis jääb osaliselt eramaale (48301:002:0452) ning osaliselt jätkuvalt riigimandis olevale maale. Elupaik on kaardistatud 2012. aasta aprillis.

Hiireviu (*Buteo buteo*)
Hiireviu on III kategooria kaitsealune linnuliik, keda ei ole nimetatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ lisades. Hiireviu pesapaik jääb riigimaale (48301:003:0268) ning R. Nellise hinnangul on alal üks hiireviu paar. Leiukoht on kaardistatud 2012. aasta aprillis. Pesapuu asub vääriselupaigas, kus käskkirja alusel Riigimetsa Majandamise Keskus raiet ei tee.

Herilaseviu (*Pernis apivorus*)
Herilaseviu on III kategooria kaitsealune linnuliik, kes on ühtlasi nimetatud ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ I lisas. Herilaseviu pesapaik jääb eramaale (48301:002:0134) ning R. Nellise hinnangul on alal üks herilaseviu paar. Leiukoht on kaardistatud 2012. aasta aprillis.

1.1.2. Taimed

Keskkonnaameti bioloogi Maarja Nõmme andmetel leidub alal pruunikat pesajuurt (*Neottia nidus-avis*), suurt käopõlle (*Listera ovata*) ning kahelehist käokeelt (*Platanthera bifolia*), kuid nimetatud liikide leiukohti pole kaardistatud ega keskkonnaregistrisse kantud. Ka ekspertiisi raames tehtud välitööde käigus leiti alal pruunikat pesajuurt ning lisaks vööthuul-sõrmkäppa (*Dactylorhiza fuchsii*), mida leidus just hõredamates metsades ja kaitsealast väljas asuval sihil. Kõik eelnimetatud käpalised on Eestis tavalised liigid (III kaitsekategooria) ning neid leidub hajusalt kõikjal. Lisaks leidub Keskkonnaameti bioloogi Maarja Nõmme andmetel väikeste laikudena alal ka harilikku ungrukolda (*Huperzia selago*), mis on samuti III kaitsekategooria taimeliik.

1.1.3. Samblad ja samblikud

Projekteeritaval Tirtsi looduskaitsealal on kaardistatud hariliku kopsusambliku (*Lobaria pulmonaria*), sulgjas õhiku (*Neckera pennata*) ja suur nööpsamblikku (*Megalaria grossa*) kasvukohad. Kõik nimetatud liigid on III kaitsekategooria liigid. Kopsusambliku ja sulgjas õhiku kasvukohad on kantud ka keskkonnaregistrisse.

Harilikku kopsusamblikku ja sulgjas õhikut leidub vääriselupaigas (VEP nr.149169), millest suurem osa jääb riigimaale. Riigimaal asuvates vääriselupaikade raiet ei tehta ning seega on kopsusambliku ja sulgjas õhiku kasvukohtade kaitse tagatud. Väiksem osa vääriselupaigast jääb eramaale, kus on maaomanikuga sõlmitud ka vääriselupaiga kaitse leping. Keskkonnaregistri andmetel leidub kopsusamblikku ligikaudu ühel hektaril minimaalselt 20-l puul ning sulgjas õhikut kolmel puul.

1.2 Kooslused

Metsaregistri ja välitööde käigus kogutud andmete põhjal saab öelda, et planeeritava Tirtsi looduskaitseala piiridesse jäävad peamiselt viljakamate kasvukohatüüpide (sinilille, jänesekapsa, angervaksa, naadi) lehtpuu ja okaspuu segametsad. Vanuseliselt on tegemist enamasti nii keskealiste, valmivate kui ka küpsete metsadega, lisaks leidub üksikuid, nüüdseks juba uuenenud noorendikke, kus vana mets on raiutud u 10 või enam aastat tagasi. Vanu metsi (peapuuliigil okaspuul üle 100 aasta ja lehtpuul üle 80 aasta) leidub alal kogu metsa pindalaga võrreldes vähe (hinnanguliselt 15-20% kogupindalast). Looduskaitseliselt väärtuslikumad metsad jäävad Tirtsi jõe ümbrusesse, kus paikneb ka vääriselupaik (VEP) nr 149169. Vääriselupaiga kaitse on erametsas tagatud läbi VEPi lepingu ning riigimetsas käskkirjaga, millest tulenevalt RMK vääriselupaikades raiet ei teosta. Kogu projekteeritaval alal leidub väikeste laikudena (peamiselt 0,1-0,5 ha) vanu loodusmetsi (9010*), vanu laialehiseid metsi (9020*) ning soostunud ja soolehtmetsi (9080*), kuid oluliselt väiksemal pindalal, kui kaitseala moodustamise ettepanekus kirjeldatud (täpsemalt vt ptk 2).

2. Hinnang metsakooslustele

Ekspertiisi üheks eesmärgiks oli teostada välitöid ning anda üldine hinnang alal leiduvatele kooslustele. Eelkõige hinnati, kas alal leiduvad kooslused vastavad Euroopa Liidu (edaspidi *EL*) loodusdirektiivi elupaigatüüpide kriteeriumitele või mitte. Varem kaardistatud kaitsealuste liikide kasvu- ja pesakohti eraldi ei kontrollitud, kuid välitööde käigus saadi osaliselt kinnitust, et keskkonnaregistris olevad andmed on asjakohased. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide hindamisel on eksperdid võtnud aluseks Anneli Palo koostatud loodusdirektiivi metsaelupaikade inventeerimise juhendi viimase versiooni, mis on leitav Keskkonnaministeeriumi kodulehelt. Välitööd viidi läbi 27.-28. juunil 2015. a.

Projekteeritavale kaitsealale jääv maa on nii eraomandis, riigiomandis kui ka jätkuvalt riigiomandis. 16-st kinnistust on maakatastrisse kantud 11 ning nelja jätkuvalt riigi omandis oleva kinnistu osas on tehtud piiriettepanekud. Seega on omandisuhted võrreldes kaitse alla võtmise ettepaneku hetkega mõnevõrra muutunud. Osadele eraomandis olevatele kinnistutele on tehtud ka metsakorraldus ning nende osas on olemas täpsem metsanduslik ülevaade. RMK hallatavale Kihelkonna metskonna maatükile metsakorraldust veel metsaregistri andmetel tehtud ei ole. Kogu ala kohta põhjalikku koosseisu ja vanuselist analüüsi, tulenevalt takseerandmete puudumisest, hinnangu koostajad ei teinud. Hinnangu andmisel on lähtutud eelkõige olemasolevatest andmetest ja välitööde tulemustest.

Kaitseala moodustamise ettepaneku autori hinnangul leidub alal suurel pindalal vanu loodusmetsi (9010*)[1] ning vanu laialehiseid metsi (9020*), lisaks väikeste laikudena soostuvaid- ja soolehtmetsi (9080*). Kõige rohkem erinevusi, võrreldes kaitseala moodustamise ettepanekuga, tuvastasid hinnangu koostajad vanade loodusmetsade (9010*) ja vanade laialehiste metsade (9020*) puhul. Üheks põhjuseks on see, et ettepaneku koostaja on andnud metsadele üldise hinnangu ega ole seda teinud eraldisepõhiselt. Võttes aluseks elupaigatüüpide inventeerimise juhendis seatud põhimõtte, et elupaigatüüpe tuleb hinnata eraldise tasemel ja väikseim elupaigatüübi polügoon võib sellest tulenevalt olla ka 0,1 ha, ning arvestades konkreetseid elupaigatüüpidele esitatavaid vanuselisi, puistu struktuurilisi ja koosseisulisi nõudeid, siis tuleb tõdeda, et alal on palju selliseid puistuid, mis ei vasta antud hetkel loodusdirektiivi elupaigatüüpide kriteeriumitele. Samas leidub eraldisi, mis vastavad elupaigatüüpide kriteeriumitele, kuid nende esinduslikkus ja looduskaitseline seisund ei ole väga kõrge (üldjuhul esinduslikkus C ning looduskaitseline seisund C). Üldine looduskaitseline väärtus on sellistel puistutel pigem madal. Välitööde käigus avastati, et alal leidub palju keskealisi ja latiealisi puistuid, mis olid ettepaneku tegija poolt märgitud vanadeks loodusmetsadeks (9010*), kuid tegelik seisund sellist hinnangut anda ei võimalda. Esinduslikke elupaigatüüpe esines eelkõige väiksemate, peamiselt 0,1-0,5 ha suuruste, laikudena.

Järgnevalt kirjeldatakse metsade üldist seisundit kinnistute kaupa (vaata ka Lisa 1) ning antakse hinnang alale tervikuna võttes aluseks kinnistutel leiduvaid väärtusi, väärtuste pindala võrreldes kogupindalaga, väärtuslikemate kinnistute paiknemist ning elupaigatüüpide puudujääke Eestis tervikuna.

[1] Sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatähtsad elupaigatüübid.

2.1. Eramaad

Kalevi (48301:002:0452), Lisa 1 (ala nr 1)
Ettepaneku tegija hinnangul vastavad kinnistul asuvad metsad valdavalt vanade loodusmetsade (9010*) kriteeriumitele.

Kinnistu pindala on 18,6 ha, millest projekteeritavale kaitsealale jääb 5,3 ha. Kinnistule jäävad 70 aasta vanused angervaksa kasvukohatüübi haavikud ja kaasikud, mille puistute koosseisus on veel musta leppa, saart, halli leppa ja kuuske. Tegemist on valdavalt üheealiste ja küpsete puistutega, mille koosseisus leidub ka nooremaid teise rinde puid. Suure tõenäosusega on ala varem ka karjatatud (lamapuitu vähe, tasane pinnas, mis on iseloomulik karjatatud või niidetud aladele, üheealisus, hõredamad alad, kus rohkelt sarapuud). Tulenevalt vanuselistest ja struktuurilistest iseärasustest ei vasta kinnistul asuvad puistud ettepaneku tegija poolt pakutud vanade loodusmetsade elupaigatüübile (9010*) ega ka ühelegi teisele elupaigatüübile. Alal on tuvastatav varasem inimmõju (karjatamine, kinnistu piiriga piirnev kraav, kännud), puudub rindeline struktuur ja puistu on üheealine.

Lisaks eelmainitud puistutele on alal kaardistatud 3,1 ha suurune kuuse eraldis. Tegemist on 85 a vanuse kuuse, kase, saare ja männi segametsaga. Ala on kindlasti aastakümneid tagasi karjatatud. Lamapuitu on vähe ning puistu on suhteliselt üheealine. Võttes arvesse puistu vanust ja loodusmetsadele iseloomulike elementide puudumist (ei ole erinevates lagunemisastmes lamapuitu, puistu ei ole eririndeline, vanus ei vasta elupaigatüübi kriteeriumile jmt), ei vasta see vanade loodusmetsade (9010*) elupaigatüübi kriteeriumitele. Puistu omab looduskaitselist väärtust üksnes seetõttu, et see sobib elupaigaks musträhnile (hinnanguliselt 1 paar), kes on III kaitsekategooria liik.

Kinnistu kaitse alla võtmine ja seal sihtkaitsevööndi režiimi kehtestamine ei ole põhjendatud, kuna sealsed metsad ei vasta loodusdirektiivi elupaigatüüpide tunnustele, metsad on inimmõjuga ning suure tõenäosusega on tegemist kinnikasvanud puiskarjamaaga.

Ala sobib elupaigaks III kaitsekategooria linnuliigile, kuid see ei ole piisav põhjendus kinnistu kaitse alla võtmiseks ja majandustegevuse keelamiseks. Vastavalt looduskaitseseadusele tuleb tagada vähemalt 10% III kaitsekategooria liikide teadaolevate ja keskkonnaregistris registreeritud elupaikade või kasvukohtade kaitse kaitsealade või hoiualade moodustamisega või püsielupaikade kindlaksmääramisega lähtuvalt alade esinduslikkusest. Keskkonnaregistris on registreeritud 444 must rähni elupaika, millest Saaremaale jääb 43 (seisuga 08.07.2015). Pealiskaudse kaardianalüüsi põhjal saab öelda, et kaitstavatele aladele jääb oluliselt rohkem, kui ainult 10% must rähni kaardistatud elupaikadest. Ainuüksi neljas maakonnas (Pärnu-, Saare-, Hiiu- ja Läänemaa) on kaitstavate aladega tagatud vähemalt 150 ehk kolmandiku must rähni elupaikade kaitse. Põhjalikumat üle-eestilist analüüsi seetõttu ei tehtud. Saaremaa 43-st kaardistatud elupaigast jääb kaitstavatele aladele vähemalt 33 leiukohta (vähemalt 77% Saaremaa leiukohtadest).

Kuusiku (48301:002:0349), Lisa 1 (ala nr 2)
Ettepaneku tegija hinnangul vastavad kinnistul asuvad metsad vanade loodusmetsade (9010*) kriteeriumitele.

Kinnistu pindala on 8,7 ha, millest projekteeritavale kaitsealale jääb 3,5 ha. Planeeritavale kaitsealale jäävad eraldised 1-4. Takseerkirjelduse alusel on eraldise 1 puhul tegemist saja-

aastase kuuse, kase ja saare segametsaga, mis osaliselt vastab vanade loodusmetsade (9010*) tunnustele. Ülejäänud eraldiste puhul on tegemist 50-60 aasta vanuste musta lepa, halli lepa, saare, kase ja kuuse segapuistutega. Tulenevalt vanuselistest ja puistu struktuurilistes iseärasustest, ei oma need puistud looduskaitselist väärtust ega vasta vanade loodusmetsade tunnustele. Ala on olnud ka varasemalt ilmselt karjatatud, mille tõestuseks on metsa rajatud kiviaiad.

Kinnistu kaitse alla võtmine ja seal sihtkaitsevööndi režiimi kehtestamine ei ole põhjendatud. Vanade loodusmetsade (9010*) tunnustele vastab osaliselt üksnes eraldis 1, kuid selle esinduslikkus on madal ning pindala kõigest 2 hektarit. Ülejäänud metsad on liialt noored ja suure inimmõjuga, et omistada neile looduskaitselist väärtust. Alaga piirnevatel kinnistutel (Lisa 1, ala nr 12 ja 13) leidub samuti väikeste laikudena loodusdirektiivi elupaiku, kuid tervikuna need suuremat massiivi ei moodusta ning väikeste laikude kaitsmiseks ei ole proportsionaalne kinnistute tervikuna kaitse alla võtmine ning majandustegevuse keelamine. Ka ei ole tegemist selliste elupaikadega, mille osas Eesti riigil oleks vajakuid. Eestis tervikuna on Natura 2000 aladega tagatud eesmärkide täitmine, mis on esitatud Euroopa Komisjonile Natura alade moodustamisel. Metsaelupaigatüüpidest on puudujäägid üksnes lammi-lodumetsade puhul (91E0*), mida projekteeritaval kaitsealal ei leidu.

Posti (48301:001:0541), Lisa 1 (ala nr 3)
Ettepaneku tegija hinnangul vastavad kinnistul asuvad metsad osaliselt vanade loodusmetsade (9010*) kriteeriumitele.

Kinnistu pindala on 8,8 ha ning see on määratud tervikuna projekteeritavasse Tirtsi looduskaitsealasse. Tegemist on varasemalt jätkuvalt riigi omandis oleva maaga, mis 2014. a erastati. Kinnistu keskosas on aastaid tagasi tehtud raiet, kus nüüdseks asub noorendik. Ülejäänud kinnistul leidub kuuse, kase, haava, tamme segapuistuid. Mets on loodusliku ilmega, leidub lama- ja kõdupuitu ning vanu jämedaid puid, mis osaliselt vastab väikeste laikudena soostuvate ja soolehtmetsade (9080*) ning vanade loodusmetsade (9010*) tunnustele.

Kinnistul leidub väikeste laikudena loodusdirektiivi elupaigatüüpidele vastavaid metsi, mille kaitse alla võtmine võiks olla põhjendatud, kui alal tervikuna leiduks rohkem vanu, inimmõjuta ja elupaigatüüpidele vastavaid kooslusi. Kinnistul on tehtud ka raiet. Alaga piirnevatel kinnistutel (Lisa 1, ala nr 5 ja 13) leidub samuti väikeste laikudena loodusdirektiivi elupaiku, kuid tervikuna need suuremat massiivi ei moodusta ning väikeste laikude kaitsmiseks ei ole proportsionaalne kinnistute tervikuna kaitse alla võtmine ning majandustegevuse keelamine. Ka ei ole tegemist selliste elupaikadega, mille osas Eesti riigil oleks vajakuid. Eestis tervikuna on Natura 2000 aladega tagatud eesmärkide täitmine, mis on esitatud Euroopa Komisjonile Natura alade moodustamisel. Metsaelupaigatüüpidest on puudujäägid üksnes lammi-lodumetsade puhul (91E0*), mida projekteeritaval kaitsealal ei leidu.

Mäe (48301:002:0134), Lisa 1 (ala nr 4)
Ettepaneku tegija hinnangul vastavad kinnistul asuvad metsad valdavalt vanade loodusmetsade (9010*) kriteeriumitele.

Kinnistu pindala on 10 ha ning see on määratud tervikuna projekteeritavasse Tirtsi looduskaitsealasse. Kinnistul on peamiselt üle 90-aasta vanused kase, kuuse, musta lepa, saare ja tamme segapuistud. Ala on varasemalt karjatatud. Puistud vastavad osaliselt

elupaigatüübile vanad loodusmetsad (9010*) ja eraldise 6 osas osaliselt ka elupaigatüübile vanad laialehised metsad (9020*). Eraldisel 7 paikneb 37-aastane, varasema lageraie järgne hall-lepik, mis looduskaitselist väärtust ei oma.

Kinnistule lisavad looduskaitselist väärtust eraldisel 4 asuv herilaseviu (III kat) pesa ja väike-kirjurähni elupaik (III kat). Lisaks kasvab kinnistul harilik ungrukold (III kat).

Kuna kinnistul leidub väikeste laikudena loodusdirektiivi elupaigatüüpidele vastavaid kooslusi ning samuti on kaardistatud kaitsealuste liikide leiukohad, võiks kaaluda selle kaitse alla võtmist, kui alal tervikuna leiduks rohkem vanu, inimmõjuta ja elupaigatüüpidele vastavaid kooslusi. Kinnistul leiduvatele elupaigatüüpidele ei saa omistada kõrget looduskaitselist väärtust, sest need esinevad väikeste laikudena ega moodusta suuremat massiivi. Samuti on elupaikade läheduses teostatud raiet.

Vastavalt looduskaitseseadusele tuleb tagada vähemalt 10% III kaitsekategooria liikide teadaolevate ja keskkonnaregistris registreeritud elupaikade või kasvukohtade kaitse kaitsealade või hoiualade moodustamisega või püsielupaikade kindlaks määramisega lähtudes alade esinduslikkusest. Keskkonnaregistris on registreeritud 54 herilaseviu pesapaika, millest Saare maakonda jääb 6 (seisuga 08.07.2015). Üldise kaardianalüüsi põhjal saab kindlalt öelda, et kaitstavatele aladele jääb vähemalt 40% kaardistatud herilaseviu pesapaikadest. Saare maakonna kuuest pesapaigast jääb kaitstavatele loodusobjektidele kolm ehk 50% kaardistatud ja keskkonnaregistrisse kantud pesapaikadest.

Keskkonnaregistris on registreeritud 196 väike-kirjurähni elupaika, millest Saare maakonda jääb 18. Ainuüksi neljas maakonnas (Pärnu-, Saare-, Hiiu- ja Läänemaa) on kaitstavate aladega tagatud vähemalt 60 ehk ligikaudu kolmandiku väike-kirjurähni elupaikade kaitse. Põhjalikumat üle-eestilist analüüsi seetõttu ei tehtud. Saare maakonna 18-st kaardistatud elupaigast jääb kaitstavatele aladele 16 ehk 89% Saare maakonnas kaardistatud liigi elupaikadest.

Seega ei ole antud kinnistu ei Saaremaa ega Eesti mõistes väga haruldane ning Mäe kinnistul kaardistatud liikide kaitse on Eestis tervikuna tagatud. Kaitse alla võtmisel tuleb lähtuda ala esinduslikkusest ning sellest, kas kaitsealuste liikide kaitse tervikuna tagatud. Kuna kinnistul ei leidu väga esinduslikke loodusdirektiivi elupaiku ning seal leiduvate liikide kaitse on Eestis tagatud, siis ei ole põhjendatud kinnistu kaitse alla võtmine ja seal sihtkaitsevööndi režiimi kehtestamine.

Väljakopli (48301:002:0057), Lisa 1 (ala nr 5)
Ettepaneku tegija hinnangul vastavad kinnistul asuvad metsad vanade loodusmetsade (9010*) kriteeriumitele.

Kinnistu pindala on 7,2 ha ning see on määratud tervikuna projekteeritavasse Tirtsi looduskaitsealasse. Planeeritud kaitseala põhjaservas asuval Väljakopli kinnistul on tegemist peamiselt küpsete, keskmiselt 90-aastaste männi, kase ja kuuse puistutega, mille koosseisus on lisaks vähemal määral halli leppa, musta leppa, saart ja tamme. Puistud vastavad osaliselt vanadele loodusmetsade (9010*) tunnustele, kuid tulenevalt vanuselistest ja struktuurilistest iseärasustest on nende esinduslikkus ja looduskaitseline seisund pigem madal (vastavalt C ja III). Raietegevuseta kujuneks nimetatud puistutest u 30 aasta jooksul esinduslik loodusmets.

Kinnistu põhjaosas kasvavad looduskaitseliselt väheväärtuslikud ja nooremapoolsed hall-lepikud, mille koosseisus on veel lisaks kaske, haaba, mändi, kuuske ja musta leppa. Kinnistu põhjaosas oli näha suhteliselt värskeid raietegevuse jälgi, sisse on raiutud ka kokkuveoteed.

Kinnistul asuvad kooslused on valdavalt suure inimmõjuga ning osaliselt vanade loodusmetsade tunnustele vastavad metsad omavad keskmist looduskaitselist väärtust, millel oleks potentsiaali inimmõjuta areneda kõrge esinduslikkusega loodusmetsaks. Kinnistul leidub väikeste laikudena loodusdirektiivi elupaigatüüpidele vastavaid metsi, mille kaitse alla võtmine võiks tulla kõne alla, kui nende esinduslikkus oleks kõrgem ning alal tervikuna leiduks rohkem vanu, inimmõjuta ja elupaigatüüpidele vastavaid kooslusi.

Kiveriku (48301:002:0250), Lisa 1 (ala nr 6)
Ettepaneku tegija hinnangul vastavad kinnistul asuvad metsad vanade loodusmetsade (9010*) kriteeriumitele.

Kinnistu pindala on 11,2 ha ning see on määratud tervikuna projekteeritavasse Tirtsi looduskaitsealasse. Planeeritava kaitseala kirdepiiril asuval kinnistul on tegemist enamasti küpsete, alla 100-aastaste, männi-kuuse puistutega. Puistutes leidub vanade loodusmetsade (9010*) tunnuseid, kuid tervikuna see elupaigatüübi kriteeriumitele ei vasta, tulenevalt vanuselistest ja struktuurilistest iseärasustest (mets peab olema erivanuseline, okaspuude vanus peab olema vähemalt 100 aastat ning kõvalehtpuude vanus vähemalt 80 aastat).

Kinnistu heinamaapoolses servas asuvad keskealised kuni küpsed kase, haava ja lepa puistud, mis tulenevalt vanuselistest ja struktuurilistest iseärasustest samuti ei vasta antud elupaigatüübile. Samasugused metsad on ka kinnistu loodenurka jääval väikesel (0,7 ha) jätkuvalt riigi omandis oleval kinnistul (Lisa 1, ala nr 16).

Kinnistu kaitse alla võtmine ja seal sihtkaitsevööndi režiimi kehtestamine ei ole põhjendatud, kuna puuduvad kõrged loodusväärtused ning sealsed metsad ei vasta loodusdirektiivi elupaigatüüpide tunnustele.

Kuidu (48301:002:0036), Lisa 1 (ala nr 7)
Ettepaneku tegija hinnangul on kinnistul asuvate metsade näol tegemist potentsiaalsete vanade loodusmetsadega (9010*), mis võivad areneda loodusmetsadeks.

Kinnistu pindala on 16,6 ha, millest projekteeritavale kaitsealale jääb 5,5 ha. Kaitsealale jääval eraldisel 6 (3,3 ha) asub madala täiusega u 0,4, ha suurune männi, kuuse, kase ja tamme puistu, mida on varem kasutatud puiskarjamaana ning kus tuvastati ka varasemate raiete jälgi. Ülejäänud kinnistul paikneva metsa näol on tegemist noore haava, kuuse, kase, männi segapuistuga ning tamme, haava ja saare segapuistuga. Kogu ala on varasemalt karjatatud ning esineb jälgi raiest. Looduskaitseline väärtus on madal.

Looduskaitselist väärtust omab üksnes kinnistut läbiv Tirtsi jõgi ja selle kallastel kasvav mets, kuid arvestades, et kinnistu majandajale on omistatud PEFC jätkusuutliku metsamajandamise sertifikaat, siis peaksid eelnimetatud väärtused olema kaitstud ka läbi nimetatud sertifikaadi. Kaitse alla võtmise ettepaneku tegija hinnangul vastavad kinnistul olevad puistud potentsiaalselt vanade loodusmetsade tunnustele, kuid käesoleva eksperthinnangu koostajad sellist potentsiaali ei näe ning see ei ole ka piisav põhjus kinnistu kaitse alla võtmiseks ja sihtkaitsevööndi režiimi kehtestamiseks.

Tirtsi (48301:002:0202), Lisa 1 (ala nr 8)
Ettepaneku tegija hinnangul vastavad kinnistul asuvad metsad vanade loodusmetsade (9010*) ning vanade laialehiste metsade (9020*) kriteeriumitele.

Kinnistu pindala on 13,2 ha, millest projekteeritavale kaitsealale jääb 6,3 ha. Kinnistu kaitsealale jäävatest eraldistest on väärtuslikumad Tirtsi jõega piirnevad ja vääriselupaigaks arvatud eraldised. Eraldisel kaks kasvab 100 aasta vanune kuuse, haava, kase ja männi (männi vanus 200 a) segapuistu, mis vastab vanade loodusmetsade (9010*) tunnustele. Eraldisel kolm kasvab 100 aasta vanune tamme enamusega kuuse, haava, kase, saare ja männi segamets. Nimetatud eraldis vastab vanade laialehiste metsade (9020*) tunnustele. Kinnistu lõunaosas leidub ka kaitsealust kopsusamblikku ja sulgjas õhikut.

Väärielupaigast välja jääval eraldise 1 puhul on tegemist 70-aastase haava enamusega kase ja kuuse puistuga, vähemal määral leidub ka tamme ja saart. Antud eraldis on eelmainitutest vähemväärtuslik ja elupaigatüübi tunnustele ei vasta.

Kindlasti on antud kinnistu puhul tegemist planeeritava kaitseala ühe looduskaitseliselt väärtuslikuma osaga, kus tuleb tagada loodusväärtuste säilimine. Samas ei ole tegemist nii suure alaga (6,3 ha) ega leidu selliseid elupaigatüüpe, et algatada uue kaitseala moodustamine. Samuti ei leidu kinnistul selliseid liike, mis oleks põhjuseks püsielupaiga moodustamiseks. Väärtuslikumad osad jäävad olemasoleva vääriselupaiga piiridesse (VEP nr 149169) ning Keskkonnaregistri andmetel on omanik sõlminud riigiga ka lepingu vääriselupaiga kaitseks. Käesoleval hetkel on väärtuste kaitse tagatud.

Ratsiku (48301:002:0177), Lisa 1 (ala nr 9)
Ettepaneku tegija hinnangul vastavad kinnistul asuvad metsad vanade loodusmetsade (9010*) kriteeriumitele.

Kinnistu pindala on 11,2 ha, millest projekteeritavale kaitsealale jääb 0,4 ha. Sellel 0,4 ha suurusel osal kasvab 70-80 aastase saare tamme, musta lepa, haava, kuuse ja männi segamets. Looduskaitselist väärtust omab nõlvapealne ja sellest allapoole (põhja poole) jääv osa, kuna tegemist on laialehise metsaga ja kattub väike-kirjurähni elupaigaga. Elupaigatüübi tunnustele antud hetkel ei vasta peamiselt vanuse tõttu.

Kinnistu kaitse alla võtmine ei ole põhjendatud, kuna puuduvad kõrged loodusväärtused ning sealsed metsad ei vasta loodusdirektiivi elupaigatüüpide tunnustele. Isegi kui ülejäänud alal leiduks selliseid loodusväärtusi, mis oleks põhjuseks uue kaitseala moodustamiseks, asub kinnistu kaitseala piiril ning selle saab kaitsealast välja jätta.

Vähi (48301:002:0242), Lisa 1 (ala nr 10)
Ettepaneku tegija hinnangul vastavad kinnistul asuvad metsad osaliselt vanade loodusmetsade (9010*) ja vanade laialehiste metsade (9020*) kriteeriumitele. Väike osa alast on määratud ka potentsiaalseks vanaks loodusmetsaks.

Kinnistu pindala on 34 ha, millest projekteeritavale kaitsealale jääb 15,7 ha. Kinnistu väärtuslikum puistu paikneb eraldisel 14 (pindala 4,3 ha), mis osaliselt vastab vanade loodusmetsade tunnustele (9010*) ning astangu peal, väga kitsal ribal ka vanade laialehiste metsade (9020*) tunnustele. Tegemist on haava enamusega kuuse, kase, saare (saare vanus 120 aastat) ja tamme (vanus 120 aastat) segapuistuga. Eraldise 14 ja ida suunal paikneva vääriselupaiga vahele jääb ligi 6 ha suurune lageraielank, mis on praeguseks uuenenud

peamiselt haavaga. Ülejäänud eraldised on mõnevõrra nooremad ja tulenevalt vanuselistest ja struktuurilistest iseärasustest ei vasta elupaigatüüpide tunnustele.

Kinnistu kaitsealale jäävast osas moodustab looduskaitseliselt väärtuslikuma osa üksnes 4 ha suurune ala ehk 25% kaitsealale jäävast kinnistu pindalast. Kinnistu on tugeva inimmõjuga, alal on tehtud küllalt suurel pindalal lageraiet, mis mõjutab ka kõrval asuvaid kooslusi. Kaitseala põhjapiirile (keset kinnistut) on raiutud lai siht elektriliini jaoks. Kuigi kinnistul leidub väikesel pindalal loodusdirektiivi elupaikade kriteeriumitele vastavaid metsi, on ülejäänud kinnistu kooslused liialt suure inimmõjuga, kus puuduvad looduskaitselised väärtused kaitse alla võtmiseks. Kuigi ka kõrvalkinnistutel (ala nr 11 ja 15) leidub vähesel määral loodusdirektiivi kriteeriumitele vastavaid elupaiku ja ka vääriselupaik, jääb nende vahele liiga palju looduskaitseliselt väheväärtuslikku metsa, sh 6 ha suurune lageraielank, et võtta terve kinnistu kaitse alla. Loodusdirektiivi elupaiku leidub üksnes väikeste laikudena ning need ei moodusta suuremat massiivi, mida tervikuna kaitsta. Uue kaitseala loomine ja sihtkaitsevööndi režiimi kehtestamine antud kinnistule ei ole põhjendatud.

2.2. Riigimaa

RMK Kihelkonna metskonna maatükk (48301:003:0268), Lisa 1 (ala nr 11)
Ettepaneku tegija hinnangul vastavad kinnistul asuvad metsad osaliselt vanade loodusmetsade (9010*) ja vanade laialehiste metsade (9020*) kriteeriumitele. Väike osa alast on määratud ka potentsiaalseks vanaks loodusmetsaks.

Kinnistu pindala on 97 ha, millest projekteeritavale kaitsealale jääb 36,6 ha. Tegemist on suurima alal paikneva kinnistuga, mis hõlmab endas suurt osa vääriselupaigast ja Tirtsi jõge. Vääriselupaika jääb suurem osa kaardistatud kopsusamblikku ja sulgjas õhiku kasvukohtadest, samuti hiireviu pesapuu. Puistu näol on tegemist ligikaudu 100-aastase haava, tamme, kase, kuuse ja saare segametsaga. Kaitseala moodustamise ettepaneku esitaja hinnangul on tegemist vanade laialehiste metsade (9020*) elupaigatüübiga, kuid tulenevalt puistu koosseisust see nii ei ole (esimese rinde koosseisus alla 50% laialehiseid puuliike). Pigem vastab ala vanade loodusmetsa (9010*) tunnustele. Vääriselupaigas kaardistati välitööde käigus ka mägralinnak. Vääriselupaiga näol on tegemist kõige väärtuslikuma alaga antud planeeritaval kaitsealal.

Tirtsi jõest ida poole jääval kitsal vääriselupaiga ribal kasvav puistu vastab samuti vanade loodusmetsade tunnustele (9010*) ning tegelikkuses vastab samadele tunnustele ka osa vääriselupaigast väljapoole jäävast metsast (ligikaudu 5 ha suurune ala). Suurem osa eelnimetatud aladest ida poole jäävast puistust on aga nooremapoolne männi, kase, haava segamets, mis käesoleval hetkel loodusdirektiivi elupaigatüüpide kriteeriumitele ei vasta ning erilist looduskaitselist väärtust ei oma. Väärtuslikuks ja kõrge esinduslikkusega elupaigatüübiks võivad need metsad kujuneda aastakümnete jooksul tingimusel, et seal raiet ei teostata. Nimetatud alale jääb ka suur nööpsambliku elupaik. Kaitseala moodustamisel tuleks aluseks võtta koosluste hetkeseisund ning potentsiaalsete elupaigatüüpide alusel kaitseala moodustamine ja sihtkaitsevööndi režiimi kehtestamine ei ole põhjendatud. Arvestada tuleb ka ala esinduslikkust võrreldes ülejäänud kaitsealadega ning koosluste esinemist Eestis.

Kindlasti on antud kinnistu puhul tegemist planeeritava kaitseala ühe looduskaitseliselt väärtuslikuma osaga. Loodusväärtusi (VEP ja elupaigatüübid) leidub 18 ha suurusel alla,

millest ligikaudu 13 ha on kaitstud vääriselupaigana. Riigimetsa jäävates VEP-des raiet ei teostata.

Võttes arvesse, et väärtuslikumad osad jäävad olemasoleva vääriselupaiga piiridesse (VEP nr 149169), mille säilimiseks on eramaal sõlmitud vääriselupaiga kaitse leping ning riigimaal asuvates vääriselupaikades raiet ei tehta (kehtestatud on sellekohane käskkiri), siis ei ole vajadust uue kaitseala moodustamiseks. Kui alal tervikuna leiduks rohkem vanu, inimmõjuta ja elupaigatüüpidele vastavaid kooslusi, siis võiks kaaluda kaitseala moodustamist ning kogu kinnistu hõlmamist kaitsealaga. Võttes arvesse kaitstavate objektide pindala Eestis, siis uue kaitseala moodustamine peab olema vajalik ja põhjendatud. Kinnistul leiduvate elupaikade osas ei ole Eesti riigil vajakuid. Eestis tervikuna on Natura 2000 aladega tagatud eesmärkide täitmine, mis on esitatud Euroopa Komisjonile Natura alade moodustamisel. Metsaelupaigatüüpidest on puudujäägid üksnes lammi-lodumetsade puhul (91E0*), mida projekteeritaval kaitsealal ei leidu.

Kinnistul on kaardistatud hiireviu (III kat) pesapaik. Pesapaik asub vääriselupaigas ning selle kaitse on tagatud. Vastavalt looduskaitseseadusele tuleb tagada vähemalt 10% III kaitsekategooria liikide teadaolevate ja keskkonnaregistris registreeritud elupaikade või kasvukohtade kaitse kaitsealade või hoiualade moodustamisega või püsielupaikade kindlaksmääramisega lähtuvalt alade esinduslikkusest. Keskkonnaregistris on registreeritud 351 hiireviu pesapaika (seisuga 08.07.2015). Üldise kaardianalüüsi põhjal saab kindlalt öelda, et ainuüksi neljas maakonnas (Pärnu-, Saare-, Hiiu- ja Läänemaa) on kaitstavate aladega tagatud vähemalt 77 ehk ligikaudu 22% hiireviu pesapaikade kaitse. Põhjalikumat üle-eestilist analüüsi seetõttu ei tehtud. Saare maakonnas jääb kaitstavatele aladele 17 hiireviu pesapaika.

2.3. Jätkuvalt riigi omandis olevad maad (JRO)

Piiriettepanek nr AT1504090023, Lisa 1 (ala nr 12)
Ettepaneku tegija hinnangul vastavad kinnistul asuvad metsad osaliselt vanade loodusmetsade (9010*) ja vanade laialehiste metsade (9020*) kriteeriumitele.

Kalevi kinnistust edelasse jääb maatükk, millele on tehtud Maa-ameti geoportaali andmetel piiriettepanek nr AT1504090023. Kinnistu pindala on 6,1 ha, millest projekteeritavale kaitsealale jääb 5,8 ha. Tegemist on enamasti endise puiskarjamaaga. Ala kesk- ja põhjaosas on tegemist küpsete haavikutega, millede koosseisus on lisaks musta leppa, saart ja tamme. Kaitseala moodustamise ettepanekus on sinna pakutud elupaigatüübiks nii vanad loodusmetsad (9010*) kui ka vanad laialehised metsad (9020*). Tulenevalt peapuuliigist saab eelmainitud kinnistu osas vanad laialehised metsad (9020*) välistada, kuna haab ei kuulu laialehiste liikide hulka. Vanade loodusmetsade elupaigatüübile ei vasta nimetatud puistud eelkõige loodusmetsale iseloomulike elementide puudumise tõttu (lamapuit, surnud ja surevad puud, puistu erivanuselisus). Vanade loodusmetsade kriteeriumitele võiksid need metsad vastata alles paarikümne aasta pärast tingimusel, et seal vahepeal raiet ei teostata.

Kinnistu keskosas ja edelaosas on tegemist endise puiskarjamaaga, kus alusmetsas valitseb sarapuu ning esimeses rindes on peamiselt tamme, saart, musta leppa ja haaba. Hoolimata sellest, et tegemist on selgelt äratuntava puiskarjamaaga, puistu on kohati noor ja alal leidub suhteliselt vähe lamapuitu, vastab ala laiguti vanade laialehiste metsade (9020*) tunnustele esinduslikkusega C ja looduskaitselise seisundiga C. Ala edelaservas paikneb hästisäilinud kiviaed.

Kinnistul leidub väga väikeste laikudena vanu laialehiseid metsi (9020*), mille kaitse alla võtmine võiks tulla kõne alla, kui alal tervikuna leiduks rohkem vanu, inimmõjuta ja elupaigatüüpidele vastavaid kooslusi. Alaga piirnevatest kinnistutest leidub loodusdirektiivi elupaiku üksnes kõrval asuval eramaal (Lisa 1, ala nr 2) ja seda üksnes kahel hektaril. Tervikuna ei moodusta need suuremat massiivi ning väikeste laikude kaitsmiseks ei ole põhjendatud kinnistute tervikuna kaitse alla võtmine ning majandustegevuse keelamine.

Piiriettepanek nr AT1202160063, Lisa 1 (ala nr 13)
Ettepaneku tegija hinnangul vastavad kinnistul asuvad metsad valdavalt vanade loodusmetsade (9010*) ja osaliselt soostunud ja soolehtmetsade (9080*) kriteeriumitele.

Kalevi, Kuusiku, Mäe ja Posti kinnistute vahele jääb suurem metsaala, millele Maa-ameti geoportaali järgi on tehtud piiriettepanek nr AT1202160063. Kinnistu pindala on 21,3 ha ning see on määratud tervikuna projekteeritavasse Tirtsi looduskaitsealasse. Alale jääb mitmeid erinevaid puistuid alates kase noorendikest ja lõpetades vanade loodusmetsa ilmeliste puistutega. Suures osas on tegemist endiste puiskarjamaadega. Ala põhjaosas on märgitud muströhni elupaik ning see puistu on oma koosseisult sama, mis sellega piirneval Kalevi kinnistul – 85 aasta vanune kuuse, kase, saare ja männi segamets. Lamapuitu on vähe ning puistu on suhteliselt üheealine. Kuna puistu on liiga noor ning puuduvad loodusmetsale iseloomulikud elemendid, ei vasta kinnistul asuvad metsad vanade loodusmetsade (9010*) elupaigatüübile.

Ülejäänud alast vastab osa puistuid väiksemate, 0,1-0,5 ha suuruste laikudena kas soostunud ja soolehtmetsade (9080*) tunnustele ja väikeste laikudena vanade laialehiste metsade (9020*) tunnustele. Märkimist väärib ka ala keskosas paiknev küps haavik, mis hetkel küll ei vasta, loodusmetsale iseloomulike elementide puudumise tõttu, vanade loodusmetsade (9010*) tunnustele, kuid majandamata jätmisel vastab elupaigatüübile 20-30 a pärast.

Kinnistul leidub väga väikeste laikudena vanu laialehiseid metsi (9020*) ning soostunud ja soolehtmetsi, mille kaitse alla võtmine võiks tulla kõne alla, kui kinnistul tervikuna leiduks rohkem vanu, inimmõjuta ja elupaigatüüpidele vastavaid kooslusi. Tervikuna ei moodusta need suuremat massiivi ning väikeste laikude kaitsmiseks ei ole põhjendatud kogu kinnistu kaitse alla võtmine ning majandustegevuse keelamine.

Piiriettepanek nr AT1406180003, Lisa 1 (ala nr 14)
Maatükk paikneb Väljakopli ja Mäe kinnistute vahel ja tegemist on ligikaudu 90 aastase kase enamusega kuuse, männi ja haava segametsaga. Puistu on küll valdavalt üheealine, kuid vastab väikeste laikudena (0,1-0,5 ha) vanade loodusmetsade (9010*) tunnustele. Tervikuna on puistu liialt noor ning üheealine, et vastata elupaigatüübi kriteeriumitele. Kinnistu pindala on 6,8 ha ning see on määratud tervikuna projekteeritavasse Tirtsi looduskaitsealasse.

Piiriettepanek nr AT1208140055, Lisa 1 (ala nr 15)
Ettepaneku tegija hinnangul vastavad kinnistul asuvad metsad vanade loodusmetsade (9010*) kriteeriumitele.

Kinnistu pindala on 17,75 ha, millest projekteeritavale kaitsealale jääb 8,3 ha. Kinnistul on tegemist peamiselt haava enamusega kase ja kuuse puistuga, vähemal määral leidub ka tamme ja saart. Ala vastab laiguti loodusmetsade elupaigatüübi tunnustele (esinduslikkus C, looduskaitseline seisund C) ning samuti jääb sinna osaliselt ka väike-kirjurähni elupaik.

Nagu eespool kirjeldatud, siis on Keskkonnaregistris registreeritud 196 väike-kirjurähni elupaika, millest Saare maakonda jääb 18. Ainuüksi neljas maakonnas (Pärnu-, Saare-, Hiiu- ja Läänemaa) on kaitstavate aladega tagatud vähemalt 60 ehk ligikaudu kolmandiku väike-kirjurähni elupaikade kaitse. Saare maakonna 18-st kaardistatud elupaigast jääb kaitstavatele aladele 16 ehk 89% Saare maakonnas kaardistatud liigi elupaikadest.

Jätkuvalt riigiomandis olev kinnistu, Lisa 1 (ala nr 16)

Kinnistu pindala on 20,3 ha, millest projekteeritavale kaitsealale jääb 0,7 ha. Kinnistu kaitseala osas (0,7 ha) kasvavad keskealised kuni küpsed kase, haava ja lepa puistud, mis tulenevalt vanuselistest ja struktuurilistest iseärasustest ei vasta antud elupaigatüübile. Kinnistu kaitse alla võtmine ei ole põhjendatud. Kinnistu piirneb alaga nr 6 (Lisa 1), kus samuti puuduvad kõrged loodusväärtused ning sealsed metsad ei vasta loodusdirektiivi elupaigatüüpide tunnustele.

3. Kokkuvõte

Võttes aluseks kaitsealal kaardistatud loodusväärtused ja nende paiknemise, välitööde tulemusel koostatud metsade üldise hinnangu, metsade takseerandmed ja muu asjakohase informatsiooni, on ekspertiisi koostajad seisukohal, et projekteeritaval Tirtsi looduskaitsealal puuduvad sellised loodusväärtused, mille kaitseks on vajalik moodustada uus kaitseala.

Projekteeritaval Tirtsi looduskaitsealal on kaardistatud väike-kirjurähni (*Dendrocopos minor*), musträhni (*Dryocopus martius*), hiireviu (*Buteo buteo*) ja herilaseviu (*Pernis apivorus*) pesitsuspaigad, mis on kantud ka Keskkonnaregistrisse. Kõik nimetatud linnuliigid kuuluvad III kaitsekategooriasse ning herilaseviu ja musträhn on nimetatud ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ I lisas. Vastavalt looduskaitseseadusele tuleb tagada vähemalt 10% III kaitsekategooria liikide teadaolevate ja keskkonnaregistris registreeritud elupaikade või kasvukohtade kaitse kaitsealade või hoiualade moodustamisega või püsielupaikade kindlaksmääramisega lähtuvalt alade esinduslikkusest. Kõikide nimetatud liikide elupaikade kaitse on oluliselt paremal määral Eestis tagatud ning uute alade kaitse alla võtmise üheks peamiseks eelduseks peab olema alade esindlikkus (vt ptk 2). Kuigi ala sobib elu- ja pesitsuspaigaks ühele paarile musträhnile, väike-kirjurähnile, hiireviule ja herilaseviule, tuleb ala esinduslikkuse hindamisel arvestada ka koosluste esinduslikkust ja looduskaitselist väärtust.

Arvestades välitööde tulemusi ning metsade takseerandmeid, tuleb tõdeda, et vanade ning looduskaitseliselt olulisemate metsade osakaal projekteeritaval Tirtsi looduskaitsealal jääb vahemikku 15-20% koosluste kogupindalast. Kaitseala moodustamise ettepaneku autori hinnangul leidub alal suurel pindalal vanu loodusmetsi (9010*) ning vanu laialehiseid metsi 9020*), kuid suure massiivina elupaigatüüpidele vastavaid elupaigatüüpe projekteeritaval alal siiski ei leidu. Elupaigatüüpe tuleb hinnata eraldise tasemel ja väikseim elupaigatüübi polügoon võib sellest tulenevalt olla ka 0,1 ha, ning arvestades konkreetseid elupaigatüüpidele esitatavaid vanuselisi, puistu struktuurilisi ja koosseisulisi nõudeid, siis tuleb tõdeda, et alal on palju selliseid puistuid, mis ei vasta antud hetkel loodusdirektiivi elupaigatüüpide kriteeriumitele. Kuigi ala on kohati loodusmetsa ilmeline, puutumatu, vaheldusrikas ning seda ilmestavad üksikud, vanemate puudega alad, leidub loodusdirektiivi elupaigatüüpidele vastavaid metsi üksnes väikeste laikudena (peamiselt 0,1-0,5 ha suurused alad). Alal leidub väikeste laikudena nii vanu loodusmetsi (9010*), vanu laialehiseid metsi (9020*) ning soostunud ja soolehtmetsi (9080*), kuid oluliselt väiksemal pindalal, kui kaitseala moodustamise ettepanekus kirjeldatud. Lisaks on ekspertiisi autorid seisukohal, et elupaigatüübile kriteeriumitele vastavate metsade esinduslikkus ja üldine looduskaitseline väärtus ei ole kõrge (hinnangud vastavalt C ja C).

Kuigi elupaigatüüpidele vastavaid metsi leidub hajusalt ja väikeste laikudena kogu alal, jäävad looduskaitseliselt väärtuslikumad ja terviklikumad alad vääriselupaiga piiridesse ning selle lähedusse (kinnistud katastritunnusega 48301:002:0202 ja 48301:003:0268) (Lisa 1, ala nr 8 ja 11). Ala läbiv Tirtsi jõgi ning selle kallastel kasvavad puistud omavad kõrget looduskaitselist väärtust ning samuti leidub alal mitmeid vääriselupaikade indikaatorliike nagu harilikku kopsusamblikku ja sulgjas õhikut. Vääriselupaigas asub ka hiireviu pesapaik. Vääriselupaiga kaitse on ekspertiisi koostamise hetkel erametsas tagatud läbi VEPi lepingu ning riigimetsas käskkirjaga, millest tulenevalt RMK vääriselupaikades raiet ei teosta. Seega, on vääriselupaiga ja seal asuvate koosluste ning kaitsealuste liikide elupaikade ja kasvukohtade kaitse tagatud.

Võttes arvesse ka Natura 2000 võrgustiku alade kriteeriumeid, ei sobi projekteeritav ala kindlasti Natura 2000 võrgustiku alaks. Natura 2000 üle-euroopalise kaitstavate alade võrgustiku eesmärgiks on kaitsta Euroopas haruldasi elupaigatüüpe ning haruldaste linnu-, looma-, taime- ja samblaliikide elupaiku ja kasvukohti. Natura 2000 võrgustiku moodustamise kriteeriumid tulenevad otseselt Euroopa Liidu linnu- ja loodusdirektiividest ning Natura 2000 alade valiku aluseks on nimetatud direktiivide I ja II lisas toodud elupaigatüüpide ja liikide esinemisalad. Kõige olulisemaks kriteeriumiks alade valikul on siiani olnud alade ökoloogiline väärtus – kooslusele iseloomulik bioloogiline mitmekesisuse ja looduslik seisund. Vanade ning looduskaitseliselt olulisemate metsade osakaal projekteeritaval Tirtsi looduskaitsealal jääb vahemikku 15-20% koosluste kogupindalast. Elupaigatüüpide kriteeriumitele vastavaid metsi jääb alale sellest veelgi väiksem osa. Linnudirektiivi lisades nimetatud liikidest sobib ala elupaigaks ainult kahele liigile – herilaseviule ja musträhnile, kelle elupaikade kaitse on Eestis tagatud. Eesti maismaast on looduskaitse all ligikaudu 18%, mis seab nii riigile kui ka maaomanikele palju kohustusi ja piiranguid. Uute alade kaitse alla võtmine peab olema põhjendatud ja vajalik.

Eeltoodut arvesse võttes, on eksperdid seisukohal, et alal ei leidu sellisel pindalal esinduslikke kooslusi, mille kaitseks on vajalik moodustada uus kaitseala. Looduskaitseliselt väärtuslikumad alad jäävad olemasoleva vääriselupaiga piiridesse (VEP nr 149169) ning nende kaitse on tagatud vastavate kokkulepete sõlmimisega. Olemasoleva vääriselupaiga piiride vähendamine ega suurendamine ei ole vajalik, kuid tulenevalt metsaseadusest on vajalik vääriselupaiga jagamine, kuna metsaseaduse kohaselt ei saa vääriselupaiga pindala väljaspool kaitstavat loodusobjekti olla suurem kui seitse hektarit (metsaseadus § 23 lg 1).

Lisa 1. Projekteeritava Tirtsi LKA kinnistute skeem metsaanalüüsi kirjelduse juurde

